

ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ СЪС СПЕЦИАЛНОСТ „ИНСПЕКТОР ПО ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ“

Валентина Александрова¹, Клара Докова²

¹УС „Инспектор обществено здраве“, Медицински колеж – Варна,
Медицински университет – Варна

²Катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“,
Медицински университет – Варна

PROFESSIONAL REALIZATION OF THE STUDENTS FROM THE PUBLIC HEALTH INSPECTOR PROGRAM

Valentina Alexandrova¹, Klara Dokova²

¹TRS Public Health Inspector, Medical College, Medical University of Varna,

²Department of Social Medicine and Health Care Organization, Faculty of Public Health,
Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

Въведение: Обучението е процес, който подготвя студентите за бъдещата им професионална реализация. Какви са възможностите и реалната реализация на дипломантите, придобили специалност „Инспектор по обществено здраве“ (ИОЗ), е тема, която не е изследвана у нас.

Цел: Да се проучи професионалната реализация на студентите от специалност ИОЗ от МК - Варна през периода 2013-2017 г. вкл.

Материали и методи: Извършено е изчерпателно проучване за професионалната реализация на всички дипломанти от специалност ИОЗ от 2013 до 2017 г. включително, чрез кратко телефонно интервю. Връзката със студентите е осъществена по данни от регистъра на студентите. Информацията е обобщена и представена в табличен и графичен вид.

Резултати: За изследвания период са се дипломирали 69 студенти, като информация е събрана за 66 от тях. Почти половината от завършилите специалността ИОЗ 32 (48,5%) са се реализирали в областта на своето образование. От останалите 34 дипломанти, 21 работят извън сферата на здравеопазването, 11 са в чужбина, а двама са безработни. От реализираните се в областта на общественото здраве 18 (56%) работят в системата на РЗИ, а останалите 14 (44%) работят в здравни институции, лечебни заведения и НПО, сред които служби по трудова меди-

ABSTRACT

Introduction: Education is a process that prepares students for their future professional realization. The opportunities and the actual realization of the students who have graduated from the Public Health Inspector (PHI) program is a topic that has not been studied in our country.

Aim: The aim of this article is to study the professional realization of the students from the PHI program at the Medical College - Varna during the period 2013-2017 incl.

Materials and methods: An exhaustive study was carried out on the professional realization of all graduates from the PHI program from 2013 to 2017 inclusive through a brief telephone interview. The contact with the students was carried out based on data from the students' registry. The information is summarized in tabular and graphic form.

Results: A total of 69 students have graduated during the studied period, with information being collected for 66 of them. Almost half of the graduates from the PHI program - 32 (48.5%) have found realization in the field of their education. Of the remaining 34 graduates, 21 work outside the health care sector, 11 are abroad and two are unemployed. Of those who have found realization in the field of PHI 18 (56%) work in the system of regional health inspectorates, and the remaining 14 (44%) work in health care institutions, medical establishments and NGOs, among which - occupational health services, dispensaries for

цина, амбулатории за дентална помощ, лечебни заведения, фирми за медицинска техника и апаратура, БЧК и др. Базовото си образование в магистърски програми са повишили 14 души, от тях най-голям е броят на студентите в специалност „Опазване и контрол на общественото здраве“ в МУ-Варна (9 души).

Заключение: Въпреки значителния брой държавни, частни и общински органи и институции, ангажирани с дейностите по опазване здравето на население, то основният работодател на завършилите специалността са регионалните здравни инспекции. Същевременно относително висок е дялът на дипломантите, които не прилагат професионалната си квалификация. Това е сериозен проблем, който изисква по-широк систематичен анализ.

Ключови думи: реализация, инспектор по общественото здраве, професионална квалификация, работа

ВЪВЕДЕНИЕ

Дебатите за реализацията на завършилите студенти набират все по-голяма сила в обществото. Обучението е процес, който подготвя студентите за предстоящото им професионално развитие. Приносът на всяко обучение е да дава реални възможности за работа и перспективи, съответстващи на изискванията на пазара на труда и потребностите на обществото.

Според проучване на Министерство на науката и образованието, свързано с рейтинга на висшите училища у нас за 2017 г. факторът, който най-силно повлиява избора на специалност и предпочитанията на кандидат-студентите са възможностите за реализацията на пазара на труда (8).

Проблемът е актуален и за дипломантите със специалност „Инспектор по общественото здраве“ (ИОЗ). Обучението е насочено към изграждане на компетенции за контрол на: условията на жизнената среда; условията на труд; качеството на храните; решаване на проблемите на общественото здраве на различни групи от населението. Учебният процес осъществява системно натрупване на практически знания и умения чрез работа на обект/терен (4,13).

Всички контролни и консултантски функции, които инспекторите осъществяват, изискват задълбочени теоретични познания, прак-

tical care, medical establishments, companies for medical equipment and devices, Bulgarian Red Cross and others. Fourteen people continued their basic education in master programs. The largest share of the latter has enrolled in the Protection and Control of Public Health program at the Medical University of Varna (9 people).

Conclusion: *Despite the significant number of state, private and municipal authorities and institutions involved in protecting the health of the population, the main employer of the graduates of the specialty are the regional health inspectorates. At the same time, the share of graduates who have not applied their professional qualifications is relatively high. This is a serious problem that requires wider systematic analysis.*

Keywords: *realization, public health inspector, professional qualifications*

тически умения и поливалентна професионална квалификация (1).

В момента обучение по специалността ИОЗ се извършва в медицинските колежи в София (от 1966 г.), Пловдив (от 2000 г.) и Варна (от 1983 г.). Специалността е открита под названието „Санитарен инспектор“ успоредно със създаването на професията „Санитарен инспектор“. През 35-годишния период на съществуването ѝ в Медицински колеж (МК) – Варна, специалността е претърпяла сериозни трансформации. През 2004 г. е преименувана на „Здравен инспектор“, а през 2008 г. на „Инспектор по общественото здраве“ (2).

До този момент не са публикувани систематични проучвания относно професионалната реализация на тези важни за системата на общественото здравеопазване (ОЗ) професионалисти, завършващи медицинските колежи в страната със специалност ИОЗ.

Целта на проучването е да се проучи професионалната реализация на студентите от специалност ИОЗ от МК-Варна през периода 2013-2017 г. включително.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Извършено е изчерпателно проучване за професионалната реализация на всички дипломанти от специалност ИОЗ от випуск 2013 до 2017 вкл. За целта бе създаден регистър с контактите

на всички дипломанти по специалността за изследвания период, като данните включват списъчен състав по курсове с трите имена, местожителство в началото на обучението, настоящо местоживеене, телефон, месторабота, длъжност, допълнително образование и квалификационни курсове са извлечени от студентските досиета.

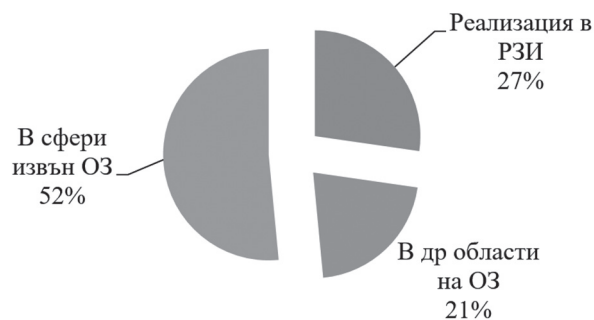
Създаден бе въпросник (Приложение 1) за събиране на структурирана информация относно: професионалната реализация в областта на ОЗ; месторабота и позиция на работното място; провеждане на допълнително обучение след завършване на специалност ИОЗ; желание за повишаване на квалификацията; причини за реализация в други сфери/професионални области; информация за възможности за реализация по специалността извън системата на регионалните здравни инспекции (РЗИ); удовлетвореност от

66 от тях. Почти половината от завършилите специалността ИОЗ – 32 (48%), са се реализирали в областта на ОЗ. Останалите 34 (52%) от всички дипломирани работят извън сферата на здравеопазването, като 11 от тях са се реализирали в чужбина (Фиг. 1).

От Табл. 1 става ясно, че от реализираните се в областта на ОЗ 32 студенти: 18 (56%) работят в системата на РЗИ, а останалите 14 (44%) заемат позиции в други организации в областта на ОЗ, като служби по трудова медицина, амбулатории за дентална помощ, лечебни заведения, фирми за медицинска техника и апаратура, БЧК, предприятия на ХВП и др. Това са здравни, лечебни заведения и НПО, които са предимно търговски дружества извън системата на държавния здравен контрол (ДЗК).

Табл. 1. Динамика по години на професионалната реализация на студенти от МК-Варна, специалност ИОЗ

	2013	2014	2015	2016	2017	Общо
Завършили n(%)	11 (100)	16 (100)	14 (100)	14 (100)	14 (100)	69 (100)
Реализация в РЗИ n(%)	2 (20)	2 (13,3)	6 (46)	5 (35,7)	3 (21,4)	18 (27)
В др. области по специалността n(%)	0	6 (40)	3 (23)	3 (21,4)	2 (14,3)	14 (21)
Области извън ОЗ n(%)	8 (80)	7 (46,7)	4 (31)	6 (42,9)	9 (64,3)	34 (52)
Без данни	1 (10)	1 (6,2)	1 (7,7)	0	0	3 (4)
Обучение в бак. и маг. програми	1 (10)	3 (20)	4 (31)	2 (14,2)	4 (28,6)	14 (21)
Др. квалиф. курсове	0	0	0	1 (7)	2 (14,3)	3 (5)

Фиг. 1. Реализация на завършилите специалност ИОЗ за периода 2013-2017 г.

избора на специалността.

Информацията бе събрана чрез телефонно интервю и пряко структурирано интервю с двама от респондентите.

Връзката със студентите е осъществена през периода май-юни 2018 г. Информацията е обобщена и представена в табличен и графичен вид.

РЕЗУЛТАТИ

За изследвания период са се дипломирали 69 студенти, като информация е събрана за

При разглеждане на професионалната реализация в динамика (Табл. 1), по години се установява, че в периода 2013-2015 реализацията в областта на ОЗ нараства от 20% до 69%, след което има известно снижение на реализацията в областта на обучението – 57% през 2016 и 35,7% през 2017 г.

По-ниската степен на реализация (35,7%) през 2017 г. се обяснява с факта, че студентите се дипломират през месец ноември същата година и към момента на проучването все още са в процес на активно търсене на добри възможности за професионална реализация. Голям процент (43%) от завършващите през 2017 г. са започнали обучение в курсове за повишаване на квалификацията и/или за придобиване на по-висока образователно-квалификационна степен.

Общо от всички завършили ИОЗ, базовото си образование в магистърски програми са повишили 14 души, от тях най-голям е броят на студентите в специалност „Опазване и контрол на общественото здраве“ в Медицински университет – Варна (9 души), останалите се обучават

в бакалавърски програми по кинезитерапия (2 души) и медицинска сестра (1), а в други магистърски програми са 2-ма: 1 по медицина и 1 в чужбина.

Данните от Табл. 1 потвърждават факта, че РЗИ е основният работодател на инспекторите. Въпреки увеличаването на разнообразието от институции (частни, общински и др.) в областта на ОЗ, които са потенциални работодатели на завършващите дипломанти, фактите сочат, че делът на реализираните се в тези организации/институции не се увеличава, а напротив намалява от 40% през 2014 до 14,3% през 2017 г.

Информацията, събрана чрез телефонните интервюта, разкрива причините, касаещи развитието на посочените тенденции. Повече от половината дипломирани (61%) не работят по специалността, тъй като предпочитат да работят в сфери с по-високо заплащане, 22% осъществяват дейности извън областта на своето образование, тъй като не са успели да си намерят работа в първите години след завършването си и 17% са запазили местоработата от периода преди дипломирането си.

На въпроса „Имате ли информация къде другаде, освен в РЗИ и Областна дирекция по безопасност на храните (ОДБХ), бихте могли да се реализирате с придобитата професия?“ 44% от работещите в други сфери не са се замисляли, тъй като работата, която извършват в момента, ги удовлетворява; 28% нямат информация; 17% – търсят допълнителни възможности и 11% считат, че за това им е необходима допълнителна квалификация.

На въпроса „Мислили сте да повишите квалификацията, която имате в момента?“ от всички анкетирани 29% не са се замисляли, а 26% – нямат желание да се обучават. Образователния си ценз са повишили 18%, в момента се обучават 9%, а информация за наличие на възможности за допълнително обучение не са имали 15% и 3% са кандидатствали, но не са приети.

От анализа на данните става ясно, че значителна част от интервюираните нямат информация за допълнителните възможности за реализация и повишаване на квалификацията в сферата на придобитото вече образование.

Интерес представлява и сравнителният анализ на данните, свързани с местоживеенето на студентите преди започване на обучението им в МК-Варна и в момента. От завършилите само 21 (32%) са от гр. Варна. От останалите 48 души, които са от друг регион – 15 (31%), след завършване на образованието си не са се завърнали по

родните си места. Това допълнително намалява възможностите за реализация в сферата на придобитото образование поради пренасищане на големите градове с кадри. Така от дипломантите, дошли от други населени места, само 2 души (13%) работят в РЗИ – Варна, 5-ма (33%) са се реализирали в други сфери на ОЗ, а останалите (54%) извършват дейности извън обсега на своето образование. Същевременно според главния държавен здравен инспектор на МЗ д-р Ангел Кунчев най-острият проблем на регионалните здравни инспекции в момента е липсата на специализирани кадри (14).

ОБСЪЖДАНЕ

В страната съществуват достатъчно държавни, общински и частни структури и търговски дружества в сферата на ОЗ, но въпреки това е сравнително висок относителният дял (52%) на студентите ИОЗ, след като завършат своето обучение, осъществяват дейност, която не съответства на придобитата им квалификация.

Основните държавни институции, ангажирани с контролни функции по опазване здравето на населението по места са РЗИ по области (3). Развитието на общественото здравеопазване и по-точно на хигиенно-епидемиологичната организация в България през последните 60 години, може да се разглежда и като поредица от организационни експерименти, чрез които се въвеждат или отхвърлят едни или други решения. Създадени в края на 60-те години на миналия век като хигиенно-епидемиологични инспекции (ХЕИ), в тях са концентрирани материални активи и специалисти с висок професионален капацитет. От 1991 г., след промени в нормативната система и държавното устройство и администрация, следват сериозни промени в статута на ХЕИ. През 2005 г. се трансформират в Регионални инспекции по опазване и контрол на общественото здраве (РИОКОЗ). Отпадат основни дейности, като лабораторен контрол върху факторите на средата, здравословното състояние на отделни групи от населението, оценка и управлението на риска и здравето, здравното образование и храненето на групи от населението и др. (5,6,7). През 2011 г. РИОКОЗ са преобразувани в РЗИ, като дейностите, свързани с качеството и контрола на храните са прехвърлени към новосъздадените областни дирекции по безопасност на храните (ОДБХ) (11,9). Това има сериозни последствия и за дипломираните специализирани кадри, които търсят възможности да се реализира в системата.

По данни от цитираните по-горе правилници само в РЗИ – Варна числеността на персонала от 217 души през 2008г. е намаляла на 146 през 2016г.

От добре работеща структура, покриваща всички контролни пунктове на общественото здраве, системата на РЗИ в момента е с ограничени функции и дейности, които са пренасочени към много други частни, общински и държавни институции и фирми, като: Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ) и ОДБХ, Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, (ИА ГИТ), Изпълнителна агенция по околна среда (ИАОС), Служби по трудова медицина (СТМ), държавни и общински структури и неправителствени организации в подкрепа и превенция на различни групи от населението (напр. фирми по дезинфекция, дезинсекция и дератизация, общински предприятия за детско и ученическо хранене и др.), които обаче не търсят професионалисти със специализирана подготовка в областта на ОЗ, защото това не е нормативно регламентирано (9,10).

По тази причина в новообразуваните структури броят на специалистите по общественото здраве е много нисък или липсва, а работещите там нямат необходимото здравно образование и адекватна подготовка. Това е основна причина за намаляване реализацията на ИОЗ. До 1998 г. работа по специалността са намирали по-голяма част от завършващите и те са съставлявали основния кадрови потенциал на хигиенно-епидемиологичните инспекции (сега РЗИ), а според анализирания данни през 2013 г. са едва 20%. Поради възникващия кадрови дефицит има тенденция за повишаване на реализацията през последните години. Въпреки това в сектора „Обществено здраве“ има сериозни стратегически проблеми, част от които са пряко свързани с кадровата политика и се нуждаят от допълнителни проучвания и анализи.

ИЗВОДИ

На фона на прогресивното увеличаване на кадровия дефицит в сектора на ОЗ професионалната реализация на студентите със специалност ИОЗ има своите характерни особености:

1. Въпреки съществуващото многообразие от държавни, общински и частни структури и търговски дружества, у нас е сравнително висок относителният дял на студентите, които не успяват да се реализират в областта на своето образование.
2. РЗИ все още е основният работодател на ИОЗ, но се наблюдава положителната тенденция за

увеличаване на потенциала за реализация и в други сектори на ОЗ.

3. Сравнително висок е дялът на завършилите, които не са информирани за различните възможности за реализация, което изисква по-активни действия от страна на ВУ, предлагащи такива възможности.
4. Една четвърт от завършилите са увеличили своя образователен ценз, с цел по-добро професионално развитие, като тенденцията е възходяща.
5. Голяма част от завършилите специалността не търсят реализация по родните си места, а предпочитат възможностите на големия град.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Спешни мерки от страна на МЗ и други управленски структури за нормативно регламентиране на образование в областта на ОЗ, като условие за реализация в сектора и адекватна кадрова политика, биха дали значим положителен ефект за повишаване на качеството и развитието на професионалистите в тази сфера (12).

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: ВЪПРОСНИК ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ИНТЕРВЮ

1. Работите ли по специалността, която сте придобили като „Инспектор по общественото здраве“?
2. Къде и какво работите в момента?
3. Ако не работите по специалността, защо не упражнявате професията, която сте придобили?
4. Образованието, което имате като професионален бакалавър по специалността „Инспектор по общественото здраве“, помага ли Ви в сферата, в която се реализирате в момента?
5. Имате ли информация къде другаде, освен в РЗИ и ОДБХ, можете да практикувате тази професия?
6. Имате ли желание да повишите квалификацията си чрез допълнителни курсове или в магистърски/или други бакалавърски програми?

ЛИТЕРАТУРА

1. Дачева, Т., 2012, Необходимост от промяна в образователния модел на инспекторите по общественото здраве, Варненски медицински форум, т.1, 2012, бр.1, с.111-115, МУ-Варна

2. Желева, Т., 2012, 70 години по пътя към успеха, 2012, МК, МУ-Варна
3. Закон за здравето, МЗ, ДВ бр.70, 2004, изм. ДВ, бр. 27, 2016
4. Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите от професионално направление „Здравни грижи“ за образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“, ДВ, бр. 87, 2008,
5. Попов, М., 2008, От СЕС през ХЕИ до РИ-ОКОЗ, Социална медицина, 3, 2008; 33, 2005
6. Правилник за дейността и устройството на Хигиенно-епидемиологичните инспекции, ДВ бр.31, 1974,. изм. ДВ, бр.42, 1998
7. Правилник за устройството и дейността на Регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве, МЗ, ДВ, бр. 16, 2005; изм. бр. 58, 2008
8. Рейтингова система на висшите училища в България 2017, Методология, Консорциум ИОО-С, Министерство на науката и образованието, декември, 2017, <http://rsvu.mon.bg/rsvu3>
9. Устройствен правилник на Българската агенция по безопасност на храните, ПМС № 35 от 14.02.2011 г., ДВ, бр. 15, 2011
10. Устройствен правилник на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, ПМС № 2 от 13.01.2014 г., ДВ. бр.6, 2014, изм. ДВ, бр. 28, 2018
11. Устройствен правилник на регионалните здравни инспекции, ДВ, бр.6 , 2011, изм. ДВ бр.79, 2016
12. Strengthening public health capacities and services in Europe: a framework for action, Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2011 (document EUR/RC61/10, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/147914/wd10E_StrengtheningPubli, document EUR/RC61/10
13. <http://mu-varna.bg>
14. <https://clinica.bg/>

*Адрес за кореспонденция:
Валентина Александрова
Медицински колеж
Медицински университет – Варна
бул. „Цар Освободител“ 84
Варна 9000
тел. 0898 727 259
e-mail: asistentaleksandrova@gmail.com*